

Z BALKÓNA NA VIDLIČKU

Mgr. Petra Ježeková, CEEV Živica

Podľa súčasných odhadov žije dnes v mestách až 3,5 miliardy obyvateľov sveta. Ďalších 77 miliónov sa do nich ročne sťahuje a prognózy ukazujú, že v roku 2050 by mohli v mestách bývať až dve tretiny populácie Zeme. Zároveň sa práca mnohých ľudí stáva čoraz virtuálnejšou a často nevidia jej výsledky alebo na jej konci nie je nič, čo si môžu ohmatať. Vidíme to na fenoméne návratu k domácemu pečeniu chleba, vareniu piva, štrikovaníu či záhradníčeniu a chovu včiel v mestách.

Počas socializmu, keď ľudia nemohli cestovať a aj peňazi bolo menej, prekvitali v mestách a ich okolí záhradkárske kolónie, chatárčilo sa a včelárilo. Po nežnej revolúcii začali mnohé záhrady pustnúť a včelári postupne ubúdali. Tento fenomén sa pritom netýkal iba miest, ale aj vidieka. Asi pred desiatimi rokmi sa tento trend začal meniť a začali sme sa inšpirovať európskymi mestami, kde fungovali mestské farmy, komunitné záhrady či mestské včelnice. Návrat k pôde v mestách sa začal... Na prvý pohľad mesto neponúka veľa možností, kde si vypestovať jedlo. Nadšenci, ktorí nemajú možnosť získať vlastnú záhradu, uspokojujú svoju túžbu pestovať niektoré plodiny na balkónoch, terasách, v predzáhradkách, na dvoroch či na okennom parapete, v obývačke aj na vhodnej streche. Spájajú sa vo facebookových skupinách, kde si vymieňajú inšpirácie a rady. Niektorým sa, najmä v zahraničí, podarilo svoje nápady rozšíriť aj na komerčné pestovanie. V Nemecku takto vznikla v roku 2014 úspešná Infarm, ktorá začala s vertikálnym hydroponickým pestovaním listovej zeleniny,

klíčkov a bylínok v obyčajnom byte. Z túžby po troche potravinovej sebestačnosti sa stal obchodný model, ktorý sa rozšíril po západnej Európe aj do USA a pestuje čerstvú zeleninu a bylinky priamo v supermarketoch. Dokážu tak bez pesticídov na 2 m² vypestovať až 8 000 rastlín ročne, čím ušetria 99,5 % miesta na pestovanie. Spotrebujú až o 95 % menej vody a keďže pestujú priamo v mieste predaja, ušetria až 90 % emisií z dopravy.

KOMUNITNÉ ZÁHRADY

U nás sú po balkónovom pestovaní najpopulárnejšie komunitné záhrady. V roku 2012 vznikla v Bratislave prvá z nich – Krasňanský zelovoc, v 2014 pribudla Vodárenská komunitná záhrada. A pridávali sa aj ďalšie mestá – Zvolen, Košice, Nitra, Žilina, Banská Bystrica... Záhrady vznikali na opustených pozemkoch mestských častí, na nevyužívaných plochách verejných inštitúcií či v novovznikajúcich komunitných priestoroch. Zakladali ich nadšenci alebo občianske združenia a väčšina z nich funguje dodnes. Vzhľad záhrad a spôsob

ich využívania sa líšil podľa toho, či bola založená mladými rodinami alebo slobodnými vysokoškólákmi, alebo skupinou susedov rôzneho veku. Spoločným menovateľom bolo dopestovať si niečo vlastné, bez chémie, stráviť čas vonku, stretnúť sa s podobne zmýšľajúcimi ľuďmi a niečo nové sa naučiť. Aj využitie priestoru bolo rôzne, podľa veľkosti plochy, zamorenia pôdy či dĺžky nájmovej zmluvy. Unikátom bola Mobilná záhrada na Sasinkovej ulici v Bratislave vytvorená na pozemku, ktorý mal byť o 5 rokov zastavaný. Záhradkári preto pestovali plodiny vo vreciach a mobilných boxoch a po skončení zmluvy záhradu presťahovali na nové miesto. Takto vznikla aj známa berlínska Prinzessinnengarten. Najväčším problémom pri zakladaní komunitnej záhrady je získanie pozemku s dlhodobjšou zmluvou. Niektoré nemajú prívod vody a musia sa spoliehať na zachytávanie dažďovej a v málokterých je možnosť sadiť stromy či väčšie kríky – vlastníci sa boja, že ich po skončení nájmu nebude možné odstrániť.

Popularita mestského záhradníčenia oslovila aj developerov, ktorí vo svojich nových projektoch zakomponávajú už aj spoločné záhony, prípojku na polievanie či prívod elektriny a priestor na náradie. Skvelým príkladom je petržalský Hájpark, zo vznikajúcich projektov lákajú na komunitné pestovanie napríklad bratislavské Ovocné sady na Trnávke, Park pod Kolibou či Čerešne v Dúbravke. A netýka sa to iba bytovej výstavby, komunitná záhrada a včeliny sú naplánované aj ako súčasť novej autobusovej stanice Mlynské nivy. Zeleň a možnosť podieľať sa na jej pestovaní sa ukazuje ako benefit, ktorý potenciálni obyvatelia oceňujú.

Návrat k mestskému pestovaniu pomáha vytvárať komunitu a zlepšovať susedské vzťahy. Slováci sa čoraz viac ako v minulosti sťahujú za prácou mimo svojej rodiny a chýba im pocit spolupatričnosti. Kontakt s pôdou a práca v záhradke okrem toho prináša zdravotné benefity, medzi ktoré patrí dostatok pohybu, zníženie rizika infarktu a osteoporózy, prevencia stresu a podpora imunity.

MESTSKÉ FARMÁRČENIE

Najmenej rozvinuté je u nás mestské farmárčenie, teda farmy, ktoré by dodávali plodiny iba z hospodárstiev priamo v meste. Najznámejšou je asi Urban Homestead z Pasadeny v USA, ktorá je na ploche 10 árov schopná vypestovať nielen 90 % potravín pre potrebu 4-člennej rodiny, ale aj produkty na predaj. Na svojom malom pozemku chovajú aj sliepky, kozu či včely. Aj v Bratislave už máme prvé lastovičky, napríklad Mestskú farmu, ktorá dodáva zeleninu vypestovanú vo Vajnoroch a mestský med, či malých lokálnych pestovateľov bylínok. Rezervy stále máme vo farmárčení a v pestovaní na strechách, čo je pravdepodobne spôsobené tým, že je ešte stále dostatok miesta na pestovanie inde, prípadne strechy nie sú staticky dostatočne silné alebo pochôdzne. Je veľkou výzvou pre developerov ponúknuť v rámci nových projektov nielen zelené strechy, ale aj strechy s možnosťou pestovania rastlín. Zahradníčné veľkomestá ponúkajú dostatok príkladov.

MESTSKÉ VČELNICE

Zaujímavým trendom je aj budovanie včelnic v mestách – na dvoroch, v parkoch či na strechách. V súčasnosti máme dva prúdy – väčšinou malí súkromní včelári s 2 – 10 úľmi a úle prevádzkované občianskymi združeniami na strechách verejných budov a v sídlach firiem. Tento trend k nám zo zahraničia prinieslo o. z. Živica, ktoré už v roku 2014 otvorilo prvú včelnicu na streche Starej Tržnice a vzdelávaciu včelnicu vo Vodárenskej komunitnej záhrade v Bratislave. S ich pomocou sa začalo mestské včelárstvo popularizovať a rozširovať na ďalšie miesta, napríklad na strechu centrály Slovenskej sporiteľne, záhradu co-workingu Búdka 22 či parkovisko na OC VIVO! v Bratislave. Inšpirovali sa aj ďalšie budovy, napríklad Hotel

Mestské úle na streche budovy CBC V. Foto: Archív CEEV Živica

Včelnica v OC VIVO! Foto: Archív CEEV Živica

FIS vo Vysokých Tatrách či Magistrát hlavného mesta. Včely má v Prezidentskej záhrade od tohto leta aj pani prezidentka.

O. z. Živica však nechce skončiť iba pri osádzaní mestských úľov, ale rozširuje svoj projekt Mestské včely aj o podporu ostatných opelovačov v meste, a to prírode blízkou údržbou zelene, ktorú popularizuje medzi verejnosťou aj zástupcami samospráv. Podarilo sa mu dostať do povedomia aj do praxe zmenený režim kosenia v meste (tzv. nekosené plochy pre opelovače) aj nektarodajnú výsadbu pôvodných druhov rastlín. K téme zorganizovalo odborné konferencie a vydalo praktické príručky pre samosprávy, ktoré nájdete na stránke mestske-vcely.sk.

Pestovanie potravín a chov hospodárskych zvierat v meste sú trendom budúcnosti, ak chceme, aby mestá neboli len akýmiś vysávačom vidieka a aby sa za prírodou nemuselo cestovať. Pri premyslenom manažmente a tvorbe priestoru a budov dokáže mesto poskytnúť dostatok priestoru na pestovanie plodín, na chov určitých druhov hospodárskych zvierat i na život voľne žijúcich živočíchov a hmyzu. Inšpirujme sa reálnymi príkladmi z praxe a dovolme našim mestám, aby prekvitali. ■

RESUME: FROM A BALCONY TO A FORK Growing food and raising livestock in a city is a trend of the future, if we want cities not just to be a vacuum cleaner of the countryside and not to have to travel to reach a nature. With thoughtful management and the creation of space and buildings, the city can provide enough space for growing crops, for breeding certain types of livestock and for the life of wild animals and insects. Let us be inspired by real examples from practice and let our cities flourish. The Center for Environmental and Ethical Education Živica is also helpful in returning to a land in cities, in establishing city farms, community gardens and city apiaries. The main goal of CEEV Živica is environmental, ethical and global education, training and awareness for all age groups.

Vodárenská komunitná záhrada
Foto: Slavomír Uhrín